Prof. Dharmraj Katke

(M.A., M.Phil, SET.)

Assistant Professor

Arts & Science College ShivajiNager,Gadhi.

Public Administration

B.A. Third Year

Semester – 5th

Paper IXth

Maharashtra Administration

ÛÆüÛ¸üÛÀ™Ûü ¸üÛ•µÛ ×-ÛüÛ ÛŸÛ‡ßÛÛ ‡×ŸÖÆüÖÃÖ

Formation of Maharashtra State

महाराष्ट्राचा इतिहास

१) महाराष्ट्राचा प्राचीन इतिहास (इ.स.पू.६००० ते ३५००)

- अ) मौर्य समाज व महाराष्ट्र
- ब) सातवाहनांचे साम्राज्य व महाराष्ट्र
- □) वाकटकघराथाचे साम्राज्य व महाराष्ट्र

२) मध्ययु□-ा महाराष्ट्राचा इतिहास (इ.स.१५२६ ते १७७२)

- अ) शिव□ली-ा महाराष्ट्र

३) ब्रीटीशकली-ा महाराष्ट्राचा इतिहास (इ.स. १८५७-१९४७)

महाराष्ट्र राज्य निर्मितीचे स्वातंत्र्योत्तर प्रयत्न

१) दार आयोग

२) जे.व्ही.पी. समिती

३) नागपूर करार

४) फाजल अली आयोग

५) महाव्दैभाषिक राज्य

६) महाराष्ट्र राज्याची निर्मिती

महाराष्ट्र राज्याच्या प्रशास□य व्यवस्थेची ठळ□वैशिष्ट्ये :-

१) त्रिस्तरीय शास-ाव्यवस्था

२) व्दिगृ□ी □ायदेमंडळ

३) जिल्हा प्रशास-ा

४) पंचायत राजव्यवस्था

५) राज्यघटना हा मुलाधार

६) राज्यपाल हे राज्यप्रमु□

७) स्वायत्त -यायव्यवस्था

८) स्वायत्त अर्थव्यवस्था

९) मध्यवर्ती प्रशास□य व्यवस्था

१०) राज्य निवडुकआयो□

११) राज्य वित्त आयोग

१२) राज्य नियोजन आयोग

१३) कायद्याचे अधिराज्य

१४) राज्य सूचीतील विषयांबाबत पूर्ण अधिकार

१५) नागरी सेवा

१६) अधिकार पद परंपरा

१७) प्रादेशिक पद परंपरा

१८) ई-प्रशासनाचा वापर

¸üÖ•µÖ �ÖµÖÔ�Ö¸üß

(State Executive)

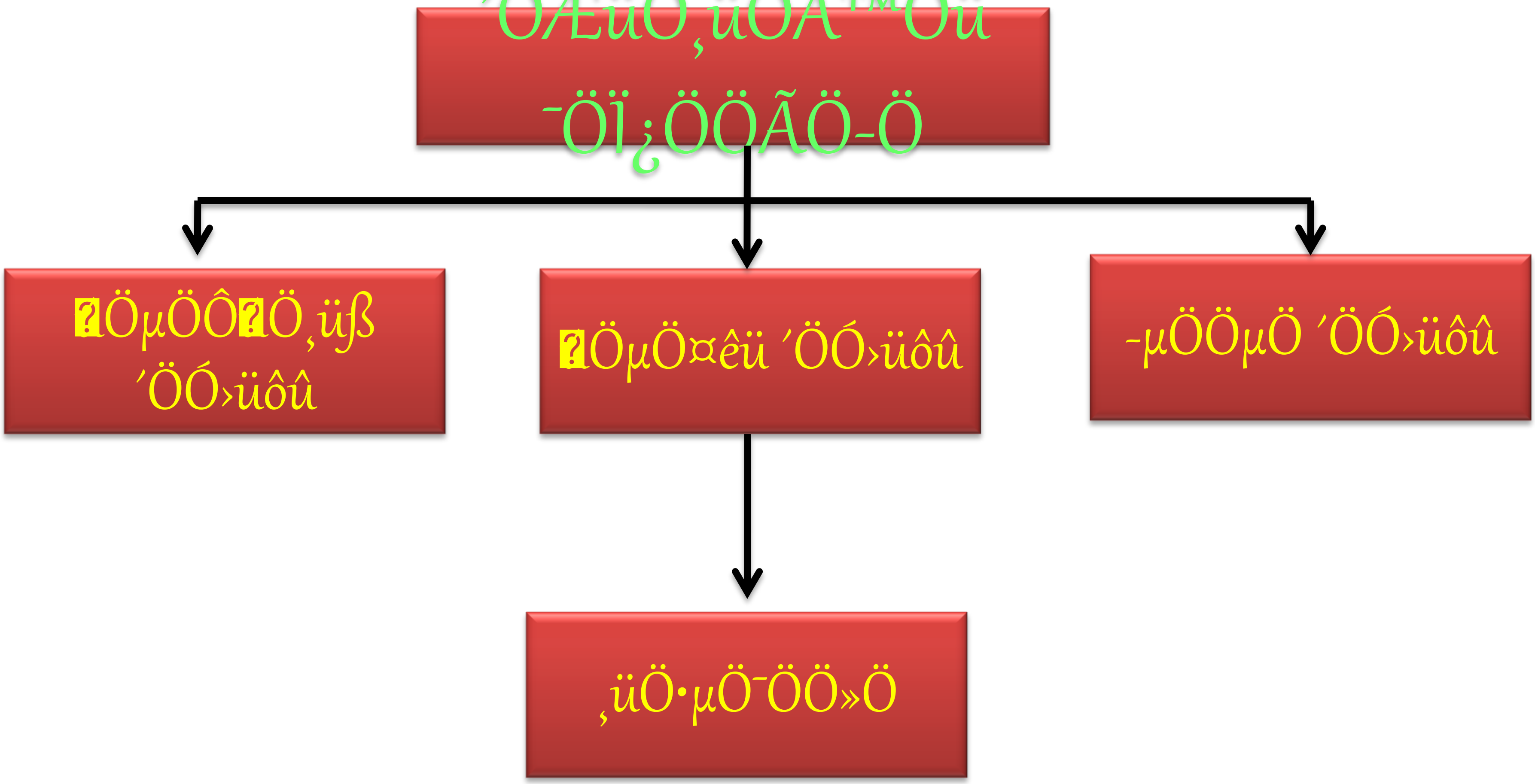

¸üÖ•µÖ¯ÖÖ»Ö (Governer)

- राज्यपाल हे □ार्य□ारी मंडळ □ायदे मंडळ व -याय मंडळाचे प्रमु□ आहेत. ते घटनात्म□प्रमु□आहेत मात्र व्यावहारि□दृष्ट्या हे -ाामधारी पद आहे. राज्यपाल हे महाराष्ट्राचे प्रथम -ाा□रि□आहेत. महाराष्ट्र प्रशासनात मध्यवर्ती प्रशासनाचे प्रतिनिधीत्व व उत्तरदायीत्व राज्यपाला□डे असते. भारतातील घट□ राज्ये स्वायत्त आहेत. त्यांच्यावर मध्यवर्ती शासनाचे आर्थि□व प्रशास□ीय -ियंत्र□असते. राष्ट्रपतीचे घट□ राज्यातील प्रति-िधी व -ियंत्र□ या दृष्टीने राज्यपालांचे महाराष्ट्रातील स्था-ा महत्वाचे आहे.

- निवड
- अटी व पात्रता
- पदावधी
- पदच्युतता
- राजी-ाामा
- शापथविधी
- वेतन व भत्ते
- रजा

- राज्यपालाचे □ार्य व अधि□ार :

  1. १) □ार्य□ारी □ार्ये व अधि□ार
  2. २) □ायदेविषय□□ार्ये व अधि□ार
  3. ३) आर्थि□□ार्ये व अधि□ार
  4. ४) -यायविषय□□ार्ये व अधि□ार
  5. ५) वि□ास विषय□□ार्ये व अधि□ार
  6. ६) स्वविवे□ाधी-ा □ार्ये व अधि□ार
  7. ७) सं□ी□

• राज्यपाल - स्थान व भूमिका :

१) राज्यात राष्ट्रपतींचे प्रतिनिधीत्व करण्याचे कार्य

२) राज्य प्रशासन व केंद्र प्रशासन यांच्यात दुवा साधण्याचे काम

३) १५ दिवसांनी राष्ट्रपतींकडे राज्य शासन व्यवस्थेबाबतचा अहवाल पाठवावा

४) विधेयकाला मान्यता देणारे ते अंतिम पद आहे

५) विद्यापीठाचे कुलपती या नात्याने सभागृहाच्या कामकाजास हजर राहता येते.

६) प्रशासकीय कामकाजाची चौकशी करता येते.

७) स्वविवेकाने निर्णय घेऊ शकतात.

८) आणीबाणीच्या काळातील भूमिका

– सरोजि-ी -ायडू यां-ी राज्यपाल पदाला सो-ेरी पिंज-यातील प□ असे म्हटलेले आहे.

– श्रीप्र□श यां-ी म्हटले आहे □, "टिंबांनी चिन्हांकि□ □लेल्या रेषेवर घटनात्म□ राज्यप्रमु□ या -ात्याने मला -िव्वळ स्वा□री □ण्याचे □र्य □रावयाचे आहे."

– □पट्टाभिसीतारामैया यां-ी, "घटक राज्यात ये□-या पाहु□यांचे आदरातिथ्य □र□ हेच माझे □र्तव्य आहे."

´Öã?Ö´ÖÓ¡Öß (Chief Minister)

- महाराष्ट्र प्रशासनामध्ये मुख्यमंत्री हे पद वास्तविक प्रमुख आहे. राज्यपाल हे नाममात्र प्रमुख पद आहे. प्रशासकीय व्यवस्था राज्यपालांच्या नावे चालविली जाते. मात्र त्याकरीता लागणारे सर्व अधिकार मुख्यमंत्र्यांना दिलेले आहेत. मुख्यमंत्री हे महाराष्ट्राचे वास्तविक कार्यकारी आहेत. ही जबाबदारी पेलण्यासाठी मुख्यमंत्र्यांना मंत्रिमंडळाचे सहकार्य लाभत असते. मंत्रिमंडळाच्या माध्यमातून राज्यातील सर्व प्रमुख विषयांचा कारभार मुख्यमंत्रीच पाहात असतात. मंत्रिमंडळाचा प्रमुख या नात्याने राज्याची व मंत्रिमंडळाची संपूर्ण जबाबदारी मुख्यमंत्र्यावर असते. राज्यपालाच्या घटनात्मक अधिकारांचा वापर मुख्यमंत्रीच करीत असतात. विधीमंडळ, सत्ताधारी पक्ष व प्रशासनाचे प्रमुखत्व मुख्यमंत्र्यांकडेच असते.

‘Ö™ü-ÖÖŸ’Ö? ŸÖ¸üŸÖã¤üß

- राज्यघटनेच्या □लम (१६३) व (१६४) मध्ये मु□मंत्री पदाच्या तरतुदी`□लेल्या आहेत.
- निवड
- पात्रता
- पदावधी
- राजी-ामा
- अविश्वास ठराव

´ÖãÜ¦´ÖÓ¡µÖÖ“Öê †×¬ÖÛúÖ¸ü ¾Ö ÛúÖµÖì

१) मंत्रिमंडळाची निवड करणे

२) पालकमंत्र्यांची निवड करणे

३) मंत्र्यांचे खातेवाटप करणे

४) मंत्र्यांना मंत्रिमंडळातून कमी करणे

५) मंत्रिमंडळाची बैठक भरविणे

६) धोरणनिश्चिती करणे

७) कायदे पारित करणे

८) राज्यपालांना माहिती पुरविणे

९) घटकराज्याचे प्रतिनिधीत्व करणे

१०) आर्थिक कार्ये

११) नेमणुकविषयक अधिकार

१२) सांस्कृतिक कार्ये

- स्था-ा व भूमि□ :
  - राज्य प्रशासनात मु□मंत्री हे वास्तवि□□र्य□री आहेत.
  - राज्य मंत्रिमंडळाचा प्रमु□या -ात्याने -ेतृत्व.
  - मंत्रिमंडळ आणि□राज्यपाल यांच्यात सम-वय.
  - राज□ीय पक्षाचे व शासनाचे प्रमु□प्रवक्ता असतात.
  - □ायदेमंडळ व □ार्य□ारी मंडळाचे प्रमु□-ेता.
  - मंत्रिमंडळरुपी -ौ□ेचा सु□ूधारी असतात.
  - मंत्रीमंडळ □मानीची □-ाशीला असतात.
  - राज्यमंडळातील चंद्र असतात.

´ÖÓ×¡Ö´ÖÓ›üôû (Council of Ministers)

- महाराष्ट्र राज्याच्या □ार्य□ारी मंडळामध्ये ज्या तीन घटकांचा समावेश`□ेला जातो, त्यापैकी मंत्रिमंडळ हे एक आहे. मंत्रिमंडळामध्ये सदस्यत्व प्राप्त □रण्यासाठी विधा-ासभा व विधा-ा परिषदेचे सदस्यत्व असणे आवश्यकअसते.

मंत्रिमंडळाचे स्तर :-

– ॅ□बिनेट मंत्री

– राज्यमंत्री

– उपमंत्री

- निवड - राज्यघटनेच्या १६४ व्या □लमा-ुसार
- पात्रता
- पदावधी
- राजी-ामा
- मंत्रिमंडळ बैठक

’ÖÖ×¡Ö’ÖÖ›üôûÖ“Öê †×¬Ö□Ö¸ü ¾Ö □ÖµÖì

१. आपापल्या □त्याचे शास-ामध्ये प्रतिनिधीत्व □रे□

२. विधीमंडळ सभागृ□ामध्ये आपल्या □त्याशी संबंधीत विषयांवर प्रस्ताव मांडो□

३. विधीमंडळात आपल्या □त्याशी संबंधित विषयांवर चर्चा घडवून आ□□

४. आपल्या □त्याशी संबंधित विषयांची विधेये□विधीमंडळात मांडो□ व ती पारित □रवू-ा घेो□

५. विधीमंडळात इतर □त्याच्या विषयांवर हो□-या चर्चेत सहभा□ हो□, ह्या विषयावर प्रश-ा उपस्थित □रे□

६. विधीमंडळातील सोपविलेल्या □मांची जबाबदारी पार पाडो□

७. अर्थसंकल्पीय प्रक्रियेत सहभागी होणे, आपल्या खात्याकरीता जास्तीत जास्त निधी तसेच अनुदान व आर्थिक सहाय्य प्राप्त करून घेणे.

८. आपल्या खात्याच्या खर्चावर नियंत्रण ठेवणे.

९. आपल्या खात्याची धोरणे, कायदे, योजना, कार्यक्रमांच्या संदर्भात मुख्यमंत्र्यांशी सल्ला मसलत करणे आणि मुख्यमंत्र्यांनी खात्याशी संबंधीत सल्ला विचारल्यास देणे.

१०. विधीमंडळात आपल्या मतदार संघाचे प्रतिनिधीत्व करणे.

११. आपल्या खात्याचा जास्तीत जास्त विकास करणे.

¸üÖ•µÖ ?ÖµÖ¤êü´ÖÖ›üôû (State Legislature)

- **रचना :**
  - – महाराष्ट्र राज्य □यदेमंडळ हे राज्यपाल, विधा-।सभा व विधा-। परिषद संघाचे प्रतिनिधी आणि□विधा-। परिषद मतदार संघाचे प्रतिनिधी यांचे मिळू-। ब-।लेले आहे.

□यदेमंडळ

- राज्यपाल
- विधा-।सभा
- विधा-। परिषद

×¾Ö¬ÖÖ-Ö ÃÖ³ÖÖ (Legislative Assembly)

- विधा-ा सभा हे विधीमंडळाचे कनिष्ठ सभागृह आहे. ते अस्थायी स्वरुपाचे आहे. राज्यघटनेच्या कलम (१६८) मध्ये विधा-ा सभेची तरतूद करण्यात आलेली आहे.
- विधा-ा सभा हे सर्वसामा-य जनतेचे प्रतिनिधीत्व द्वारे सभागृह असल्यामुळे त्यास प्रतिकात्म स्वरुपात कनिष्ठ सभागृह मा-ाले जाते. त्याचबरोबर घटनेच्या कलम (१७४) -ुसार हे सभागृह विसर्जित करता येत असल्यामुळे ते अस्थायी स्वरुपाचे आहे.

×¾Ö¬ÖÖ-ÖÃÖ³ÖÖ

- रचना
- आर
- निर्वाचन त्र
- निवड
- र्य ळ
- अधिवेश-ा
- अभिभाष
- संथा
- म ज

×¾Ö¬ÖÖ-Ö ÃÖ³Öê“Öß ?ÖÖµÖì

विधा-ा सभेच्या सभा□ृह, सदस्य व सभापती या सर्व घट□ांच्या माध्यमातून विधा-ा सभा □ालील प्र□ारची □ार्ये □रते :-

१. □ायदेविषय□□ार्ये

२. □ार्य□ारी □ार्ये

३. आर्थि□□ार्ये

४. घटनादुरुस्ती विषय□□ार्ये

५. निवडणु□विषय□□ार्ये

६. इतर □ार्ये

×¾Ö¬ÖÖ-Ö ¯Ö×¸üÂÖ¤ü (Legislative Council)

- घटनात्म□तरतुदीनुसार कोणत्याही राज्याचे विधीमंडळ एकगृही □ंवा द्विगृही असू शकते. विधा-ा सभा हे सभागृह प्रत्ये□राज्य विधीमंडळात असतेच. विधा-ा परिषद हे सभागृह असावे □ंवा -ासावे हे ठरविण्याचा अधि□र राज्य विधीमंडळालाच देण्यात आलेला आहे. महाराष्ट्रात राज्य स्थाप-ोच्या वेळेपासूनच विधा-ा परिषद हे दुसरे सभागृह -िर्मा□ □रण्यात आलेले आहे. विधा-ा परिषद हे विधा-ा सभेपे□ वरिष्ठ असे सभागृह आहे. `□द्रीय □यदेमंडळातील राज्यसभेच्या स्थानाइतकेच विधा-ा परिषदेचे राज्य विधीमंडळातील स्था-ा महत्वपूर्ण आहे. सध्या भारतात बिहार, मध्यप्रदेश, उत्तर प्रदेश, तामिळनाडू, □र्नाट□, प.बं□ल आणि□महाराष्ट्र या राज्यांमध्ये विधा-ा परिषद अस्तित्वात आहे.

- रचना
- निवड

अ) विधा-ा सभा सभा[illegible]

ब) स्था-ि[illegible]स्वराज्य सं[illegible]ा

[illegible]) शि[illegible]मतदार संघ

ड) पदवीधर मतदार संघ

- [illegible]ार्य[illegible]ाल
- अधिवेश-ा
- [illegible]पूर्ती
- विधा-ा परिषद सदस्य

×¾Ö¬ÖÖ-Ö ¯Ö×¸üÂÖ¤ü-†×¬ÖÛÖ¸ü ¾Ö ÛÖµÖì

१. कार्यकारी अधिकारी व कार्ये

२. कायदेविषयक अधिकार व कार्ये

३. अर्थविषयक अधिकार व कार्ये

४. निवडणूकविषयक अधिकार व कार्ये

५. इतर अधिकार व कार्ये

³ÖÖ¸üŸÖßµÖ -µÖÖµÖ¾µÖ¾ÖÃ£Öê“Öß

¸ü“Ö-ÖÖ ?Ö»Öß»Ö¯Ö´ÖÖ?ê? êú»Öê»Öß †ÖÆêü :

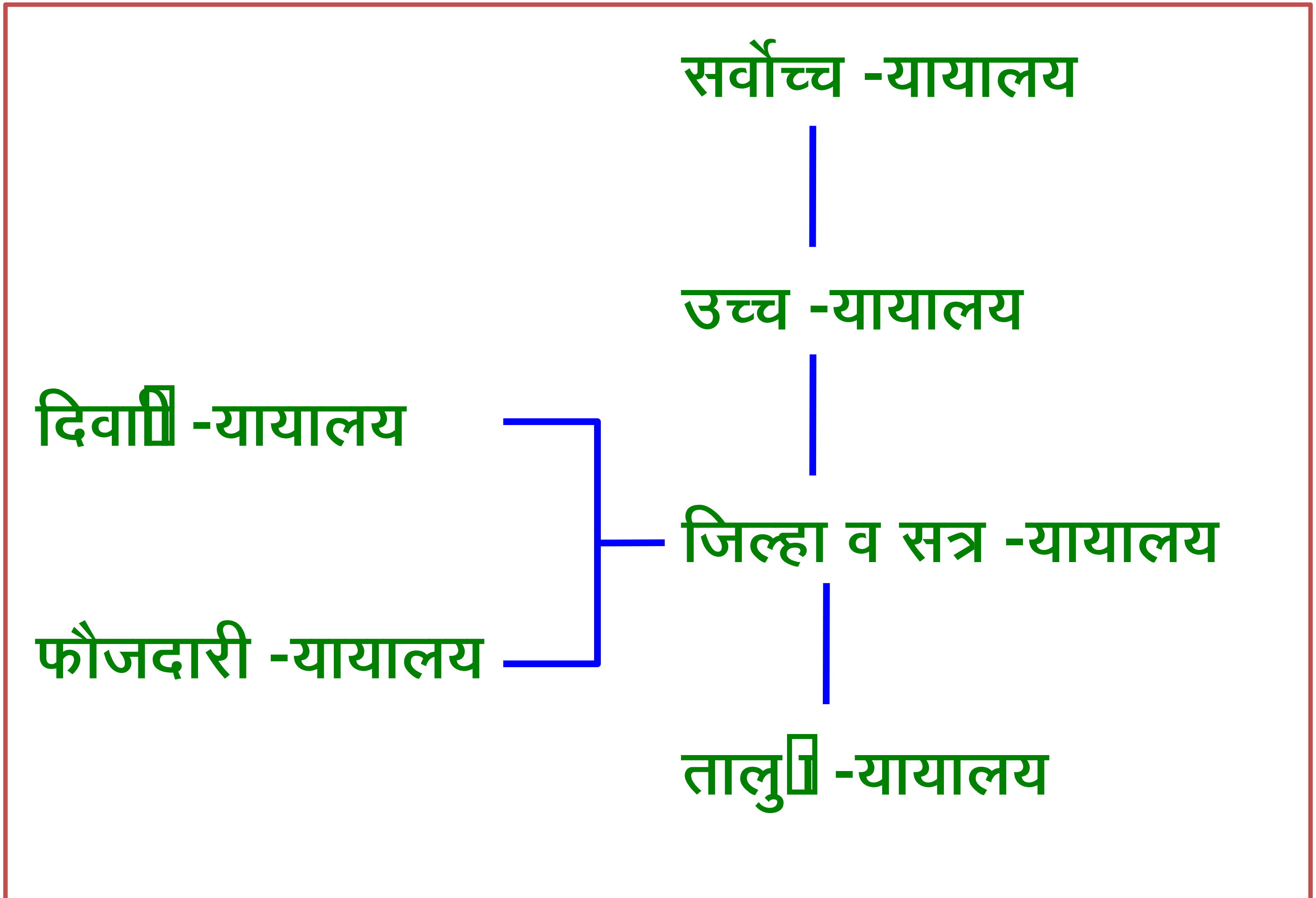

’ÖÆüÖ¸üÖÂ™Òü ^““Ö -µÖÖµÖÖ»ÖµÖÖ“Öß ¸ü“Ö-ÖÖ

१. पात्रता

२. -ोमू□

३. □र्य□ल

४. राजी-ामा व पदच्युती

५. शपथ□□

६. वेतन व भत्ते

^““Ö -µÖÖµÖÖ»ÖµÖÖ“Öê †×¬Ö?Ö¸ü?ê¡Ö ¾Ö †×¬Ö?Ö¸ü

१. प्रादेशि□अधि□रें□त्र

२. प्रारंभि□अधि□रें□त्र

३. पु-ार्निर्णयाचे अधि□रें□त्र

४. अभिले□अधि□रें□त्र

×·Ö»ÆüÖ ¾Ö ŸÖÖ»Öã?Ö -µÖÖµÖÖ»ÖµÖ (District and Taluka Court)

रचना :

जिल्हा -यायालयाचे □मकज स्तर

जिल्हा -यायालय

दिवा□ प्र□□ | फौजदारी प्र□□

जिल्हा -यायालय | सत्र -यायालय

जिल्हा -यायालय

×•Ö»ÆüÖ -µÖÖµÖÖ-Ö¬Ößß¿Ö

१. निवड व ि-ायुक्ती

२. पात्रता

३. □ार्य□ाल

४. राजी-ामा / बडतर्फी

अधि□ार व □ार्ये

१. प्रारंभि□ अधि□ार □ेत्र

२. पु-ानिर्णयाचे अधि□ार□ेत्र

३. अभिले□-यायालय

४. फाशीच्या शिक्षेबाबत ि-ा□य

५. न्यायालयाचा अपमा-ा □र□ाऱ्यास शि□ा

६. □निष्ठ □र्मचाऱ्यांवर ि-ायंत्र□

७. तालु□ा -यायालयाबाबत अधि□ार

ŸÖÖ»Öã?Ö -µÖÖµÖ»ÖµÖ

जिल्हा -यायालयाच्या खालच्या आणि -यायव्यवस्थेच्या शेवटच्या स्तरावर तालु -यायालयाचे संघटन करण्यात आलेले आहे. जिल्ह्यातील प्रत्ये तालुक्याच्या ठि एक -यायलय स्थाप-ा `लेले आहे. त्यास **तालु -यायालय** असे म्हटले जाते. तालु स्तरावरील -यायदानाचे र्य हे -यायलय करते.

रचना :

व(-यायालय) शि	श्रे (-यायाधीश)	टल्यांची िंत (जास्तीत जास्त)	सुनावता येरी
प्रथ व दिवा -यायालय	प्रथ व -याय दंडाधिरी	१०,००० रु.	१ महि-ना तुरुंावास/ ५० रु. दंड
द्वितीय व दिवा -यायालय	द्वितीय व -याय दंडाधिरी	५,००० रु.	६ महि-ना तुरुंावास/ २०० रु.दंड
तृतिय व दिवा -यायालय	तृतिय व -याय दंडाधिरी	२,००० रु.	२ वर्षे तुरुंावास/ २०० रु.दंड सक्त मजुरी

तालु□ -यायाधीश :

- ■निवड
- ■पात्रता
- ■ि-ियुक्ती
- ■□ार्य□ाल
- ■बदली/बढती

तालु□ -यायालय : अधि□ारी व □ार्ये -

- ■दहा हजार रुपयेहू-ा □मी □िंमतीचे दिवा□ी दावे चालवि□े
- ■फौजदारी स्वरुपाचे □टले चलवि□े
- ■तालु□ स्तरावरील सर्व □टल्यांचे -ि□ -ोंदवू-ा ठेव□े व त्यांचे जतन □र□े
- ■तालु□ -यायालय व -यायालयी-ा नि□यांचा अवमा-ा □र□ाऱ्यास उचित दंड दे□े
- ■केस्त्याही आरोपीला जामी-ापात्र □-हा असल्यास जामी-ा दे□े
- ■एखद्या □टल्याची माहिती वरिष्ठ -यायालयां-ी मागितल्यास ती दे□े
- ■तालु□ -यायालयातील विशिष्ट, वे□ळ्या प्र□रणांची माहिती वरिष्ठ -यायालयां-ाा दे□े

»ÖÖê -µÖÖµÖÖ»ÖµÖ

-यायालयावरील ामाचा वाढता ताण, प्रंणांचे प्रचंड प्रलंब-ा, विल व तत्सम साधनांचा वाढता र्च यामुळे -यायप्रविष्ट होणे सामा-य माणसाच्या आवाक्याबाहेरचे असते. दुसऱ्या बाजूला गावात, गल्ल्यांत बारीसारी भांडणांचे ंभीर ु-हेगारी प्रंणांमध्ये रुपांतर होते. हे टाळण्यासाठी कोणत्याही बारि-सारि प्रकरणाच्या प्राथमि टप्प्यातच -यायव्यवस्था उपलब्ध व्हावी आणि ती होताना र्च व वेळ वाचावा, या रजेतूनच लो-यायालय ही संल्प-ा पुढे आली.

लो-यायालयाची रचना व ार्यपध्दती :

१. आयोगाची पसिध्दी

२. आयोजनाचे ठि, वार, वेळ इत्यादी

३. आयोजनाचे सहार्य

४. -यायाधीश म्हणु-ा नियुक्ती

»ÖÖê?-µÖÖµÖÖ»ÖµÖÖ“Öê ´ÖÆüŸ¾Ö

१. लो□-यायालयामध्ये □रि□ळ स्वरुपाचे वाद दा□ल करता येऊ शकतात.

२. लो□ -यायालयामध्ये तक्रारदार आपले म्ह□□ स्वत:च मांडतात. अपवादात्म□ स्थितीत मित्र, -ातेवाईक तक्रारदाराची बाजू मांडतात. त्यामुळे व□ल लावां□, □दपत्रे सादर □रं□ अशा प्रदीर्घ प्रक्रियेची □रज नसते.

३. प्र□र□लव□रात लव□र नि□ली काढली जातात. ज्या दिवशी -यायालय भरविले जाते, त्याच दिवशी प्र□र□ नि□ली निघते. तत्परतेने -यायदा-ा मिळू श□ते.

४. लोकन्यायालयातील निवाडा विनाखर्चिक, अल्पावधीत होत असल्यामुळे ते मुख्य न्यायव्यवस्थेहून सामान्य नागरिकांना उपलब्धी योग्य वाटते.

५. निवाडे तडजोडीतून निकाली काढले जातात.

६. साधारणतः दोन्ही पक्षांना न्याय प्राप्त झाल्याचे समाधान मिळते.

७. न्यायालयाचे आयोजन गावातच केले जाते.

८. वेळ व पैसा लोकन्यायालयामुळे वाचतो.

ÖÆüÖŸ ÖÖ ?ÖÖ¬Ö¡Öƒ ŸÖÖ™üÖ ÖaŒŸÖ ?Ö¾Ö
µÖÖê•Ö-ÖÖ

जा□तिकशांतता अनुसूचीनुसार भारत हे १०७ व्या□मांकचे शांत राष्ट्र आहे. म्ह□जेच भारतात प्रचंड अशांतता पसरलेली आहे. वि□साचा, शांततेचा प्रवाह स्थानि□पातळीवरुन उच्च-राज्य/राष्ट्र पातळी□डे जातो. साहजि□च, □ाम स्तर शांत असेल तर राज्य/राष्ट्र शांत राहू शे□ल. □ाम स्तर शांत राह□ासाठी हा स्तर भांडण/तंटेरहीत □ावा ला□ल. तरच शांतते□डून समृध्दी□डे जाता येईल. ही शांतता आण्□ात -यायव्यवस्थेला मर्यादा येतात. या मर्यादा उल्लंघून -यायव्यवस्थेला संपू□-ावे प□ □मा-ा पर्यायी □र्य□म असावा. या सं□ल्पनेतून महात्मा □ांधी तंटा मुक्त □ाव योज-ाा उदयास आली. म्ह□जेच -यायव्यवस्थेच्या मर्यादा, □ावातील अशांतता, छोट्या वादाचे मोठ्या हत्या□डांमध्ये हो□ारे रुपांतर, □ावांची शांततेची भू□या सर्व स्थितींनी तंटामुक्तीस चालना दिली.

२००४ साली श्री.आर.आर. पाटील महाराष्ट्राचे उपमु□मंत्री यां-ी १५ ऑ□स्ट २००७ पासू-ा ही योज-ा महात्मा □ांधी तंटा मुक्त □ाव मोहिम या -ावा-े सुरु □रण्यात आली. अहिंसा परमो धर्म ही शि□ण□ महात्मा □ांधीं-ी ज□ाला दिली. त्यामुळे या मोहिमेस त्यांचे -ाव देण्यात आले. महाराष्ट्र शास-ा-े महात्मा □ांधी तंटा मुक्त □ाव योज-ा राबवि□ासाठी शास-ा -ि□ि ्र□मां□ १००८/सीआर-५०/पोल-१५ -ुसार -ि□ि जाहीर`□ला.

महात्मा गांधी तंटामुक्त गाव योजनेचे उद्दिष्टे :

१. गाव पातळीवर तंटे उद्भवू नयेत, या दृष्टीने उपक्रम राबविणे.

२. दाखल असलेल्या तंट्यांचे निराकरण करणे.

३. नवे तंटे निर्माण होऊ नयेत म्हणून प्रयत्न करणे.

४. गावासाठी गावातच लोकसहभागातून तात्काळ व सर्वमान्य तडजोड घडवून आणण्यासाठी व्यवस्था निर्माण करणे.

५. गावातील जनतेच्या जातीय व धार्मिक सलोखा, सामाजिक व राजकीय सामंजस्य आणि सुरक्षितेची भावना निर्माण करणे.

६. लोकसहभागाने अवैध धंद्यांना प्रतिबंध घालणे.

७. गाव पातळीवर भ्रष्टाचाराचा विरोध करणे.

८. अनिष्ट प्रथा, चालीरिती नष्ट करण्याच्या दृष्टीने लोकांमध्ये जागरुकता निर्माण करणे.

महात्मा गांधी तंटामुक्त गाव योजनेचे स्तर :

१. राज्य स्तर - राज्य स्तरीय समिति

२. जिल्हा स्तर - जिल्हा सल्लागार व अंमलबजावणी समिति

३. जिल्हा स्तर - जिल्हा स्तरीय कार्यकारी समिति

४. तालुका स्तर - तालुका स्तरीय कार्यकारी समिति

५. पोलिस ठाणे - पोलिस ठाणे स्तरावरील समिति

६. गाव स्तर - गाव पातळीवरील समिति

धन्यवाद!